

УДК 376.011.3-053.2:159.922.7

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/93-1-54>**Тереза КЛИМУС,***orcid.org/0000-0003-0954-7275**кандидат педагогічних наук,**старший викладач кафедри соціології та соціальної роботи**Національного університету «Львівська політехніка»**(Львів, Україна) terif9950@gmail.com***Марта КОЗАК,***orcid.org/0000-0002-8204-110X**кандидат біологічних наук,**доцент кафедри соціології та соціальної роботи**Національного університету «Львівська політехніка»**(Львів, Україна) m_fedyk@yahoo.com*

ПРАВИЛА НАПИСАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ СПЕКТРУ АУТИЗМУ

Важливість соціальної компетентності та набуття соціальних навичок у різних сферах не підлягає сумніву у фахівців та батьків. У той час як діти, які зазвичай розвиваються, можуть інтуїтивно розпізнавати, яка поведінка є прийнятною в різних соціальних ситуаціях, для дітей з розладами спектру аутизму часто певні соціальні ситуації стають незрозумілими через, що вони потрапляють у ізоляцію та не звертають своєї уваги на зовнішній світ. Труднощі соціальної взаємодії осіб з розладми спектру аутизму можна розділити на три групи: (а) соціальне визнання, яке описується як відсутність інтересу до інших; (б) соціальна комунікація, яка включає проблеми з самовираженням і обмежене розуміння мови тіла; та (в) соціальне наслідування та розуміння, що включає нездатність розуміти думки чи почуття інших або брати участь у творчій грі.

Соціальна історія – це стисла розповідь про ситуацію, концепцію, поведінку чи соціальні навички, написана та реалізована відповідно до певних вказівок. Ці історії використовуються, щоб допомогти дітям з розладами спектру аутизму передбачати конкретні ситуації, а також навчити відповідній прийнятній поведінці в конкретних ситуаціях. Метою соціальних історій є поширення точної соціальної інформації та популяризація соціальних мереж розуміння. Ці короткі, індивідуальні історії надають підтримку в новому, іноді запутаному соціальному досвіді дитини з розладами спектру аутизму.

Мета нашого дослідження полягала в тому, щоб надати чітку інформацію про те, як написати та застосувати соціальні історії як техніку втручання фахівцями чи батьками. У статті нами також буде розглянуто інформацію про правила та структуру соціальної історії. Визначено основні кроки, на яких буду будуватися соціальна історія. Дано характеристики типам речень, які складають соціальну історію.

Ключові слова: соціальна історія, розлади спектру аутизму, комунікація, соціальна взаємодія.

Tereza KLYMUS,*orcid.org/0000-0003-0954-7275**Candidate of Pedagogical Sciences,**Senior Lecturer at the Department of Sociology and Social Work**Lviv Polytechnic National University**(Lviv, Ukraine) terif9950@gmail.com***Marta KOZAK,***orcid.org/0000-0002-8204-110X**Candidate of Biological Sciences,**Associate Professor at the Department of Sociology and Social Work**Lviv Polytechnic National University**(Lviv, Ukraine) m_fedyk@yahoo.com*

RULES FOR WRITING A SOCIAL STORY FOR CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS

The importance of social competence and the acquisition of social skills in various areas cannot be doubted by experts and parents. While typically developing children can intuitively recognize what behavior is acceptable in various

social situations, children with autism spectrum disorders often find certain social situations confusing because they become isolated and inattentive to the outside world. The difficulties of social interaction of persons with autism spectrum disorders can be divided into three groups: (a) social recognition, which is described as a lack of interest in others; (b) social communication, which includes problems with self-expression and limited understanding of body language; and (c) social imitation and understanding, which includes the inability to understand the thoughts or feelings of others or engage in creative play.

A social story is a concise account of a situation, concept, behavior, or social skill, written and implemented according to specific guidelines. These stories are used to help children with autism spectrum disorders anticipate specific situations and also to teach appropriate and acceptable behavior in specific situations. The goal of social history is to disseminate accurate social information and popularize social networks of understanding. These short, individual stories provide support in the new, sometimes confusing social experience of a child with autism spectrum disorders.

The purpose of our study was to provide clear information on how to write and use social stories as an intervention technique by professionals or parents. In the article, we will also consider information about the rules and structure of social history. The main steps on which social history will be built have been defined. The types of sentences that make up social history are characterized.

Key words: adaptation, autism spectrum disorders, modification, alternative methods of communication.

Вступ. Щоб допомогти дітям з розладом спектру аутизму набутися функціональних комунікативних навичок, соціально-побутових та прийнятної поведінки у тих чи інших ситуаціях використовували різноманітні стратегії. За останні 20 років розроблено та досліджено різноманітні методи втручання та корекції для усунення дефіцитів, пов'язаних з розладом спектру аутизму (РАС). З початку 1990-х років припускали, що створені соціальні історії позитивно впливають на соціальний розвиток дітей із розладом аутистичного спектру. *Соціальна історія* – це стисла розповідь про ситуацію, концепцію, поведінку чи соціальні навички, які написані та реалізовані відповідно до конкретних вказівок для кожної дитини індивідуально залежно від поставленої мети корекції чи формування нової навички. Важливим аспектом є правила подачі такої історії, як її писати та застосовувати як техніку втручання, вивчаючи теоретичні основи її втручання. На сьогодні існують наукові дослідження, які вказують на право існування ефективності застосування даного підходу у роботі з дітьми з РАС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджували вплив соціальних історій на соціалізацію, соціальну адаптацію та розвиток дітей з інтелектуальними порушеннями, зокрема РАС науковці у царині психології А. Блеч, І. Криловецька визначає сфери та можливості застосування соціальних історій у процесі психокорекції дітей з РАС; науковець педагог М. Супрун, Л. Мамедова; ефективності методу соціальних історій у формуванні соціальної компетентності дітей зі складними порушеннями розвитку присвячує Т. Суменко.

Матеріали та методи. З метою представлення нами дослідницького питання яким чином укладаються соціальні історії: правила написання та читання, структура використано теоретичний метод, а саме: аналіз науково-методичної літе-

ратури, як сучасних наукових зарубіжних досліджень у царині психології, спеціальної педагогіки.

Результати. Розлад спектру аутизму – це порушення розвитку, яке визначається діагностичними критеріями, які включають дефіцит соціального спілкування та соціальної взаємодії, а також наявність обмежених і повторюваних моделей поведінки, інтересів або діяльності, які можуть зберігатися протягом усього життя відзначають у Американська психіатрична асоціація.

Соціальні історії спочатку були представлені педагогом К. Грей (Carol Gray) дитячим консультантом з питань РАС у 1991 році і Дж. Д. Гараном (Joy D. Garand) як підхід для навчання соціальних навичок людей з РАС, оскільки вони виявляють порушення, які перешкоджають їхній здатності розуміти соціальні ситуації. Соціальна історія зазвичай містить короткі уривки інформації, написані в межах рівня розуміння дитини та доповнені візуальними зображеннями для надання інструкцій щодо конкретної соціальної ситуації. Історію розвитку соціальних історій К. Грей ділить на 4 періоди: це перший, а потім:

2. Історичний контекст РАС та соціальні історії (до 1987 р.);

3. Походження філософії соціальної історії (1986–1990); і

4. Відкриття соціальних історій (1990–1993) (Carol, Garand, 1993).

Соціальні історії – це короткі оповідання, призначені дітям з РАС для розуміння соціальних ситуацій. Ці історії використовуються, щоб допомогти дітям передбачати конкретні ситуації, а також навчати відповідній поведінці в тій чи іншій ситуації. Цілі соціальної історії – ділитися точною соціальною інформацією та сприяти соціальному взаєморозумінню. Ці короткі, індивідуалізовані історії забезпечують підтримку в нових, а іноді заплутаних соціальних переживаннях (Gray, 1995). Соціальна історія також допомагає забезпечити точне розуміння дитиною

соціальної інформації для даного середовища чи ситуації (Gray, 1998) і дає інструкції щодо того, хто, що, коли, де і чому у конкретній соціальній ситуації (Attwood, 1998). Соціальні історії зазвичай займають менше 10 сторінок і можуть складати навіть одну сторінку. Їх часто друкують на звичайному папері та скріплюють степлером, щоб створити «книгу», але їх також можна зберігати у форматі PDF і відкривати на iPad, комп'ютері чи іншому пристрої, тобто бути доступними у будь-який час. Існують також деякі програми, які можна використовувати для швидкого створення соціальних історій. Діти можуть прочитати соціальну історію як самі, або батьки чи фахівець під час надання корекційних занять. У багатьох випадках діти хочуть переглядати історію неодноразово. Оскільки соціальні історії проілюстровані, навіть діти, які ще не читають, можуть отримати користь від «читання» таких історій по декілька разів, використання малюнків, допомагає візуально сприймати соціальну історію та розповідати її з наочним прикладом.

Загалом соціальні історії можна прийняти як початкову стратегію визначення потенційно складних ситуацій для дитини з РАС до того, як дитина буде залучена до діяльності та підготувати дитину до розуміння ситуації аби впоратися з нею.

Фахівець К. Грей (Gray, 2003) стверджує, що соціальна історія повинна бути індивідуалізованою і складатися з чотирьох основних типів речень:

- Описовий;
- Директивний;
- Перспективний;
- Ствердний.

Описові речення визначають, хто бере участь, де відбувається ситуація, що відбувається, що очікується і чому, хто бере участь у цій ситуації (Gray, Garand, 1993).

Директивні речення описують ситуацію дитині, що від неї очікують і як реагувати на ситуацію, використовуючи твердження «Я спробую...». Такі речення несуть інструкції до тієї чи іншої ситуації. Дитина, коли орієнтується на таке речення, змінює свою поведінку. Такі речення повинні бути стверджувальними, без використання заперечної частки «не», оскільки заперечення формує у дитини, що не можна робити, але не дає альтернативи, як потрібно вчинити, діяти.

Перспективні речення описують, що інші можуть відчувати або думати під час цієї чи іншої ситуації. Такі речення допомагають дітям зрозуміти точку зору оточуючих. Нарешті, **стверджувальні речення** використовуються, щоб допомогти дитині краще визначити або запам'ятати історію. Ці чотири основні типи речень і співвідношення, яке визначає

їх частоту, є найважливішими компонентами соціальної історії. К. Грей (Gray, 2010) припускає, що соціальна історія повинна мати співвідношення 2 до 5 описових, перспективних та/або ствердних речень на кожне 0 до 1 директивного речення. Це означає, що на кожне директивне речення в історії буде від двох до п'яти інших речень в історії. Це співвідношення має зберігатися незалежно від тривалості соціальної історії та стосується історії в цілому. Таке співвідношення існує тому, що воно підкреслює одну очікувану поведінку від дитину за раз. Цей аспект є важливим, саме з метою визначення очікуваної поведінки та роботою саме над однією поведінкою. У той час як перші три речення встановлюють обстановку, погляди людей і конкретну команду, єдине директивне речення, що залишилося, висвітлює головну покрокову інструкцію, тобто відповідну поведінку для дитини під час визначеної ситуації у історії (Wongkitirungruang, 2019: 28).

Саме потреби дитини визначають тематику соціальної розповіді, тоді як перспектива дитини визначає фокус історії. Назва соціальної історії має містити загальну ідею історії, обов'язково має бути вступна частина та висновок. Розповідь завжди написана від першої особи, ніби сама дитина розповідає. При складанні соціальної історії про іншого персонажа важливо зробити так, щоб цей персонаж був схожий на саму дитину. Говорячи про неприйнятну поведінку, рекомендується використовувати позицію від третьої особи, щоб вона не звучала як критика поведінки. Крім того, історія повинна використовувати гнучку мову, наприклад слова «зазвичай» і «іноді», а не «завжди» або «ніколи». Також, корисно перевірити розуміння матеріалу соціальної історії, попросивши дитину відповісти на питання щодо розуміння даної соціальної історії (Carol, Garand, 1993).

Необхідні кроки під час навчання соціальних навичок дітей з РАС (Криловецька, 2022; Raver, Bobzien, 2013: 120–124):

Крок	Процедура
1	Ідентифікувати та встановити соціальні дефіцити, які необхідно змінити
2	Визначати та проаналізувати пов'язані середовища і ситуації
3	Визначте та проаналізувати випадки, пов'язані з цільовою поведінкою
4	Точно виміряти реакцію дефіциту та візуально відобразити її виникнення
5	Провести аналіз завдання на основі поведінкових спостережень
6	Вибрати і застосувати відповідне підкріплення та тренувальні процедури для розвитку бажаної реакції
7	Проводити підтримку програми та подальші заходи

Соціальні історії впроваджуються для різноманітних цілей, таких як а) зменшення агресивної поведінки; б) навчання адаптивним навичкам; в) навчання соціальним навичкам; г) підкріплення належної поведінки; д) збільшення використання уже сформованих відповідних соціальних навичок у тій чи іншій ситуації; е) покращення поведінки під час виконання завдань; є) покращення відповідної поведінки під час прийому їжі; ж) зменшення провісників

поведінки неприйнятної (Gray, 1998; Koegel, Matos-Freden, 2012).

Висновки. Отож, соціальні історії можуть бути використані як терапевтична методика та мати позитивну динаміку прогресу у соціальній та комунікативній сфері дітей з РАС за умов правильного написання з дотриманням необхідних умов, зокрема структури кількості речень, правильно виставленої цілі з урахуванням індивідуального підходу; з візуалізацією та використанням гаджетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Криловецька І. В. Можливості та сфера застосування соціальних історій у психокорекційній роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'я збережувальної освіти : зб. наук. пр. матеріалів круглого столу Харків : Харків, 2022. С. 100–104.
2. Attwood T. The links between social stories, comic strip conversations and the cognitive models of autism and Asperger's syndrome. 1998. URL: <http://www.tonyayywood.com/paper5.htm>. (access: 10.11. 2025).
3. Carol A., Gray Joy D. Garand Social Stories: Improving Responses of Students with Autism with Accurate Social Information Focus on Autistic Behaviour. Richard Simson editor. 1993. Volume 8. Issue 1. P. 1-10 DOI: <https://doi.org/10.1177/108835769300800101>
4. Gray C. Teaching children diagnosed with autism to “read” social situations. In K. Quill (Ed.), Teaching children with autism: Strategies to enhance communication and socialization. Albany. NY. 1995. Delmar. P. 219-241.
5. Gray C. Social stories 101. Michigan. Jenison Public Schools. The Morning News. 1998. Volume 10(1). P. 2-6.
6. Gray C. Social Stories. 2003. URL: <http://www.thegraycenter.org>. (access: 15.11. 2025).
7. Gray C. The new Social Story book: Revised and expanded 10th anniversary edition. Arlington, TX. 2010. Future Horizons.
8. Gray C. A., Garand J. D. Social stories: Improving responses of students with autism with accurate social information. Focus on Autistic Behavior. 1993. Volume 8(1). P.1-10.
9. Interventions for Children With Autism Spectrum Disorders in Inclusive School Settings. Lynn Koegel, Rosy Matos-Freden, Russell Lang, Robert Koegel. 2012. University of California, Santa Barbara. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cbpra>.
10. Using a Child-Specific Social Story to Improve Communication and Social Skills in Two Preschoolers with Cochlear Implants: An Exploratory Classroom Case Study. Raver S.A., Bobzien J., Hester P., Maydosz, A., Michalek A.M.P., Richels C. 2013. Deaf. Educ. Int.15. P. 117–125.
11. Wongkitirungruang S. Development of Social Skills for Children with Autism. Academic Services Office Journal. Khon Kaen University, 2019. Volume 27(1). P. 25-36.

REFERENCES

1. Krylovetska I. V. (2022). Mozhlyvosti ta sfera zastosuvannia sotsialnykh istorii u psykhokorektsiinii roboti z ditmy z rozladamy autystychnoho spektra [Possibilities and scope of application of social stories in psychocorrective work with children with autism spectrum disorders] *Aktualni pytannia spetsialnoi, inkliuzyvnoi i zdoroviazberezhuvalnoi osvity: zb. nauk. pr.* Kharkiv : Kharkiv. 100–104. [in Ukrainian].
2. Attwood T. (1998) The links between social stories, comic strip conversations and the cognitive models of autism and Asperger's syndrome. URL: <http://www.tonyayywood.com/paper5.htm>. (access: 10.11. 2025).
3. Carol A., Gray Joy D.(1993). Garand Social Stories: Improving Responses of Students with Autism with Accurate Social Information Focus on Autistic Behaviour. Richard Simson editor Volume 8, Issue 1. P. 1-10 DOI: <https://doi.org/10.1177/108835769300800101>
4. Gray C. (1995). Teaching children diagnosed with autism to “read” social situations. In K. Quill (Ed.), Teaching children with autism: Strategies to enhance communication and socialization. Albany, NY: Delmar. P.219-241.
5. Gray C. (1998). Social stories 101. Michigan: Jenison Public Schools. The Morning News, 10(1). P. 2-6.
6. Gray C. (2003). Social Stories. URL: <http://www.thegraycenter.org>. (access: 15.11. 2025).
7. Gray C. (2010). The new Social Story book: Revised and expanded 10th anniversary edition. Arlington, TX: Future Horizons.
8. Lynn Koegel, Rosy Matos-Freden, Russell Lang, Robert Koegel (2012). Interventions for Children With Autism Spectrum Disorders in Inclusive School Settings. University of California, Santa Barbara. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cbpra>.
9. Gray C. A., Garand J. D. (1993). Social stories: Improving responses of students with autism with accurate social information. Focus on Autistic Behavior. Volume 8(1). P.1-10.
10. Raver S.A., Bobzien J., Hester P., Maydosz, A., Michalek A.M.P., Richels C. (2013). Using a Child-Specific Social Story to Improve Communication and Social Skills in Two Preschoolers with Cochlear Implants: An Exploratory Classroom Case Study. Deaf. Educ. Int.15. P. 117–125.
11. Wongkitirungruang S. (2019). Development of Social Skills for Children with Autism. Academic Services Office Journal. Khon Kaen University. Volume 27(1). P. 25-36.

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025